

В 2016 г. в рамках Государственной программы Республики Бурятия «Сохранение и развитие бурятского языка в Республике Бурятия» Министерство культуры Республики Бурятия в целях обеспечения доступа к архивным документам на монгольской письменности инициировало пилотный проект по выявлению, переводу и созданию электронной базы данных. В 2017 г. эта работа была продолжена.

В результате анализа фондов Государственного архива Республики Бурятия, требующих ввода в научный оборот архивных документов на монгольской письменности, одним из фондов был выбран фонд 425 «Ацагатский дацан» с объемом документов 102 ед. хр. за 1840-1931 гг.

Работа по выявлению, переводу и созданию электронной базы данных документов на монгольской письменности из фондов Государственного архива Республики Бурятия состояла из последовательных этапов, в результате которых на сайте Государственного архива Республики Бурятия www.gbu-garb.ru и на интернет-портале www.soyol.ru в подразделе «Электронная база данных документов на монгольской письменности из фондов Государственного архива Республики Бурятия» будет размещена электронная база данных. Пользователям будет предоставлена возможность увидеть, как общий перечень документов электронной базы, так и получить доступ к электронному образу документа. Электронный образ документа представляет собой совмещенный текст – электронный образ документа на монгольской письменности и текст перевода на бурятском языке.

На сегодняшний день выявлено, отобрано и переведено с монгольской письменности 17 страниц документов Ацагатского дацана.

ПЕРЕЧЕНЬ
документов на монгольской письменности
фонда № 425 «Ацагатский дацан»

№№ п.п.	Дата документа	Заголовок документа	Поисковые данные (фонд, опись, дело, номер листа)	Примечания
1	18 августа 1842 г.	Ходатайство Жанчиба Ванчикова помощнику Пандито Хамбо ламы Цыбену о сохранении двух сумэ, построенных прихожанами: старостой Дэлэг Дашибыловым, старшиной Доржи Иролтуевым и мирянином Дагбой Унтаевым	Ф.425. Оп.1. Д.1. Л.7-8	
2	11 апреля 1857 г.	Отношение Хоринской Степной Думы ширетую Ванчикову о приведении к присяге родового старосты	Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.29-30	
3	07 мая 1857 г.	Предписание Пандито Хамбо ламы ширетую Ванчигуну о взимании 60 рублей серебром	Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.31-32	
4	07 мая 1857 г.	Об утверждении лам в должности и вручении дипломов	Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.27-28	

5	19 июля 1870 г.	Приказ Пандито Хамбо ламы Ванчикова о наказании лиц, нарушивших «Положение о ламайском духовенстве 1853 г.»	Ф.425. Оп.1. Д.2. Л.4-4 об.	
6	30 сентября 1916 г.	Телеграмма Военного губернатора Забайкальской области Пандито Хамбо ламе о призыве бурят на тыловые работы	Ф.425. Оп.1. Д.77. Л.1	
7	15 июня 1917 г.	Письмо Общебурятского комитета от 15 июня 1917 г. № 156 о нуждах Петроградского лазарета	Ф.425. Оп.1. Д.77. Л.23-23 об.	

705.

Handwritten Mongolian script in vertical columns, reading from right to left. The text is dense and appears to be a formal document or record.

Продолжение документа № 1

староста Дэлэг Дашапэлэй, старшина Доржо Юреелтын, 2-дохие Арьяабаалын хүмэ гэжэ албага Дагба Унтаанайн гэгшэд нимэ гурбан хүн өөрын туһын тула өөһэдэн хүсэ шадалаар бүтээһэн бүгөөд тэдэ саг сагта тахил үргэжэ мүргэдэг юм.

Энээндэ, рамнай ба хурал хэжэ үйлэдэһэн уншаһангүй юм. Энэ хадаа зондо анхан сагта ба мүнөөшье хабаагүй байна. Энэ ушар тушаа галаабной тайшаа Дэнбилэйдэ үнгэрһэн оной июли 13-нда 19 тоото бусын забхарта хүргэгдэһэн юм. Тнин энэ хүмэдэй эзэдынь өөрын ба зоной буянай тула эдэ хүмэнүүдэ дасангай жасада үргэнэ. Үүнэй тула зонһоо нэхэбэригүйдэ гэхэн

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.1. Л.7 об. Ручпись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

Handwritten Mongolian script in vertical columns, likely a continuation of a document. The text is dense and covers most of the page area.

Продолжение документа № 1

подписка болон тэрэ хүмэдэй сметын копинуудыг энээнтэй хамжуулба.

Тийн эдэ хүмэдыг баталхын тухайда ахамадта хүргээн соогоо элрхэйлээ наа, Хорин шажан түрын найд зонтойгоор шажанай тус суглаһанда 1842 оной мартын 19-ндэ дээдэ ахамдай үмэнэ барихада энэ хүмэдыг хүргээн бэлэй. Тэрэ тула үүнэй ушарыг бүринээ элрхэйлэн хүргөөд, эдэ эрхим түрэлтын үмэнэ гуйха: дээрэ нэрлэгдэгшэ хүмэдыг хаана муртэй газарта дамжуулан зууршалжа баталуулжа болоһой гэжэ

Соржо Жанчиб Ванчигай

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.1. Л.8. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

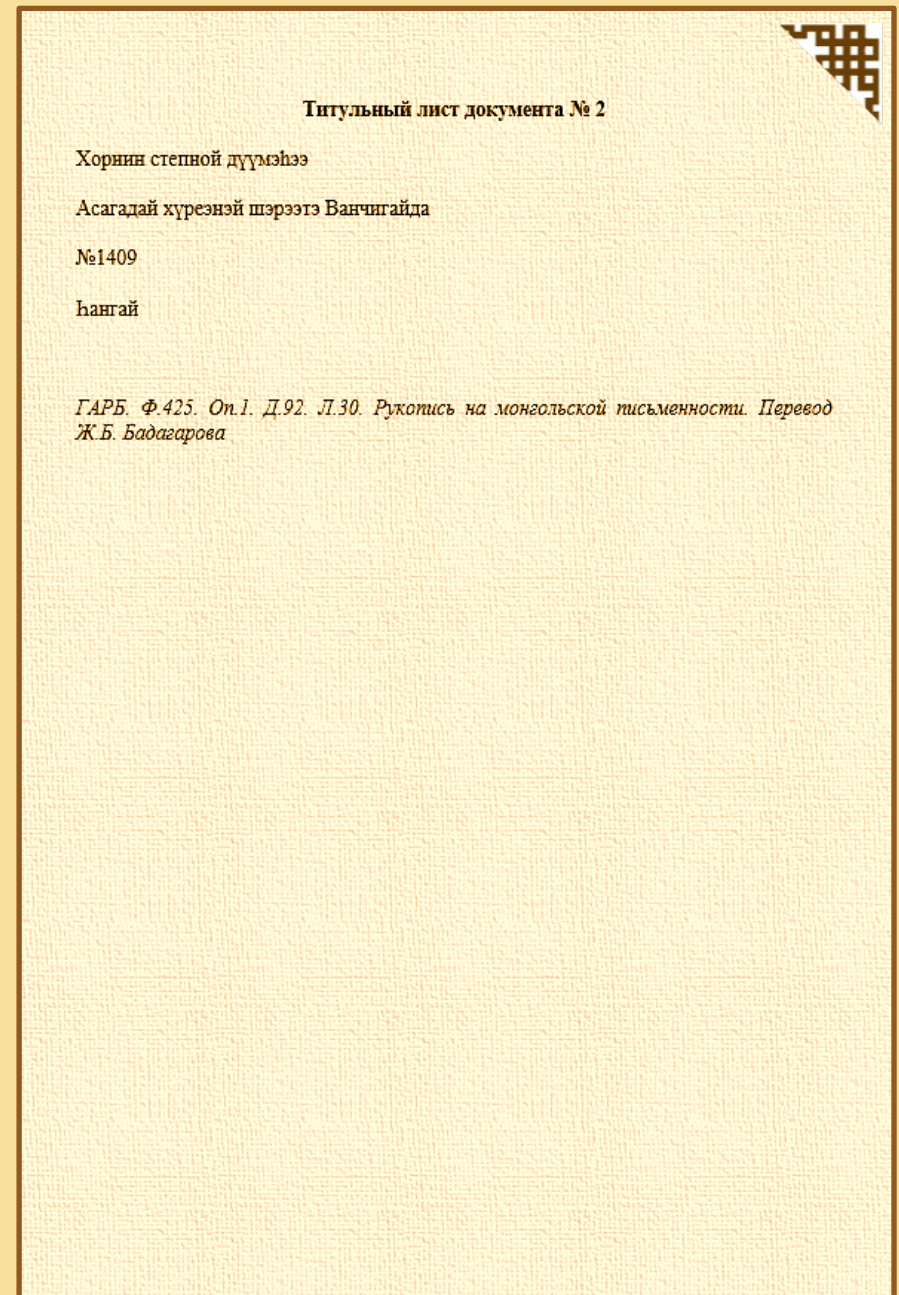
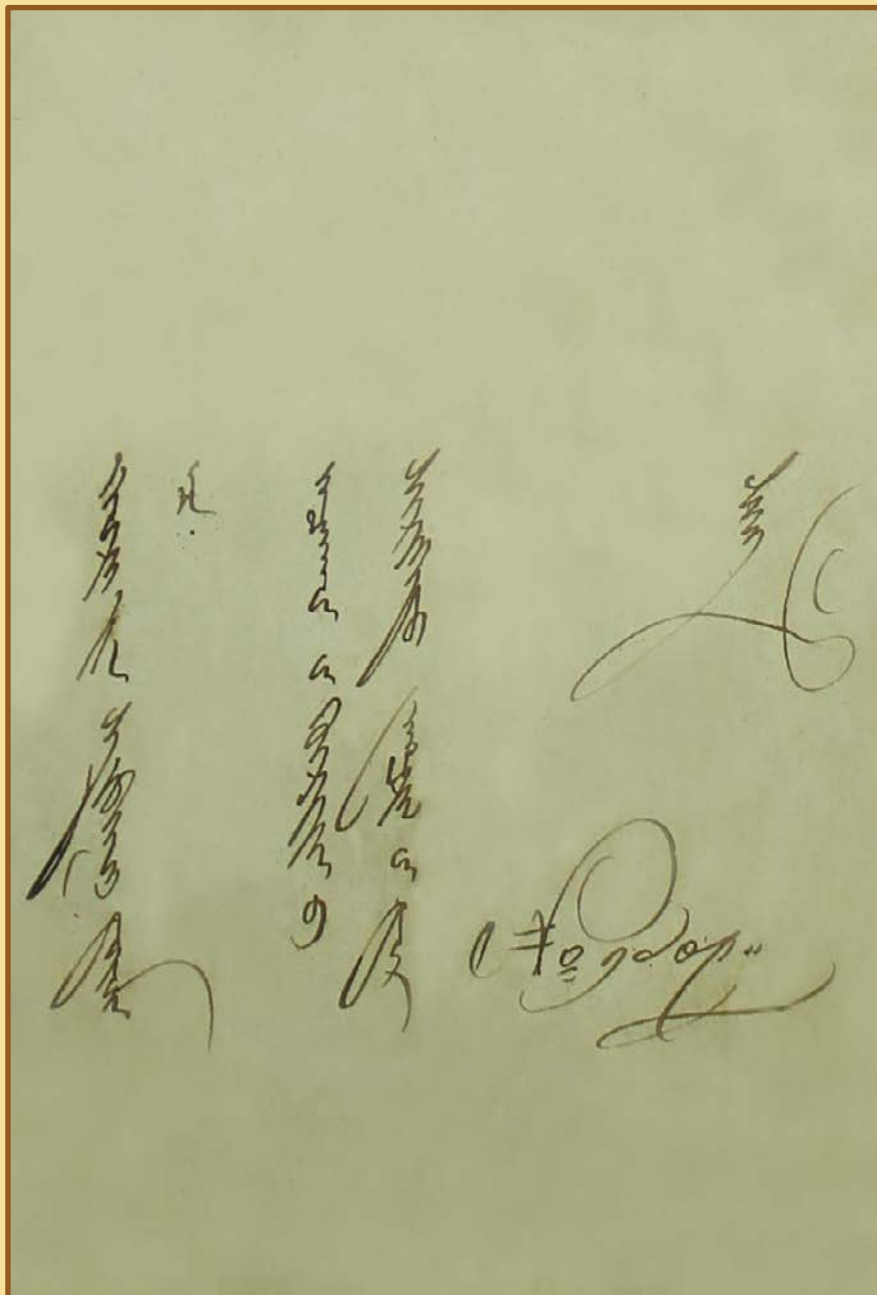

Титульный лист документа № 2

Хорин степной дүүмэлээ

Асагадай хүрэнэй шэрээтэ Ванчигайда

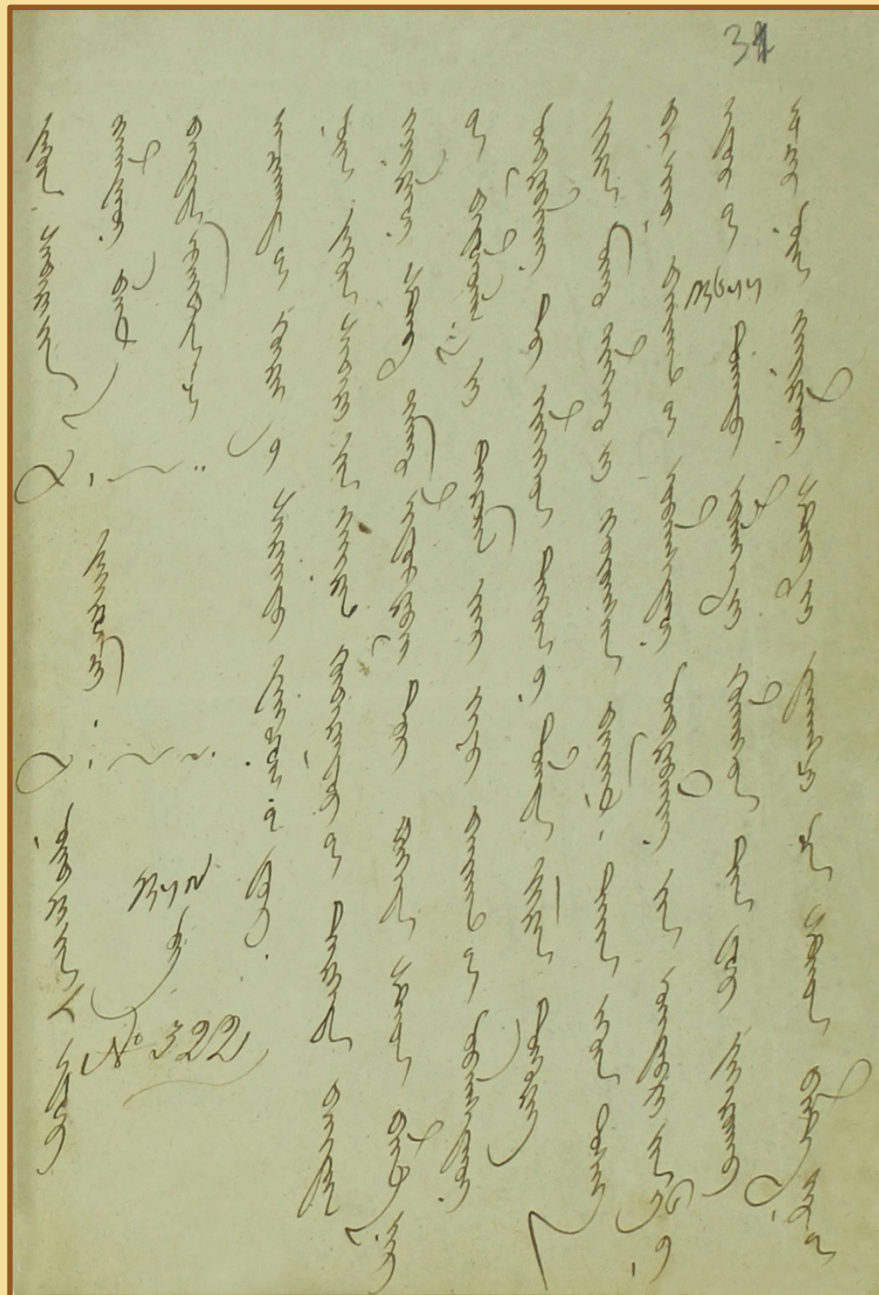
№1409

Һангай

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.30. Рукопись на монгольской письменности. Перевод
Ж.Б. Бадагарова

39

№ 3

Предписание Пандито Хамбо ламы ширетую Ванчигуну о взимании 60 рублей серебром

07 мая 1857 г.

Зүүн Сибирийн Главна лама бандида хамбаһаа
Захирамжа

майн 7-ной үдэр
1857 ондо
№135

Асагад хүрээний шэрээтэ лама Ванчигайда

Ноён Зүүн Сибирийн генерал губернаторай дэргэдэ байдаг Генеральна штаб хэмээхэ литографида бүгөөд штат ламанарай баталалгыё дарамалаар хэжэ, Байгалай областной управленидэ эльгээгээд, түүнэй гулада жаран гүхэриг жаран мүнгэ эльгээхыё гуйһан байна. Тини үүн (энээн) гушаа би хадаа Байгалай областной управлениин октябрийн 16-най үдэрэй 3655 тоого эблэлгыё хүлээгээд, танда захирха ушар:

Ноён Генеральна штабыё даагшаһаа штат ламанарай

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.31. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

Handwritten Mongolian script on a light green background. The text is arranged in several vertical columns, written from right to left. The script is highly stylized and cursive. There are some faint markings and a small blue mark at the bottom left.

Продолжение документа № 3

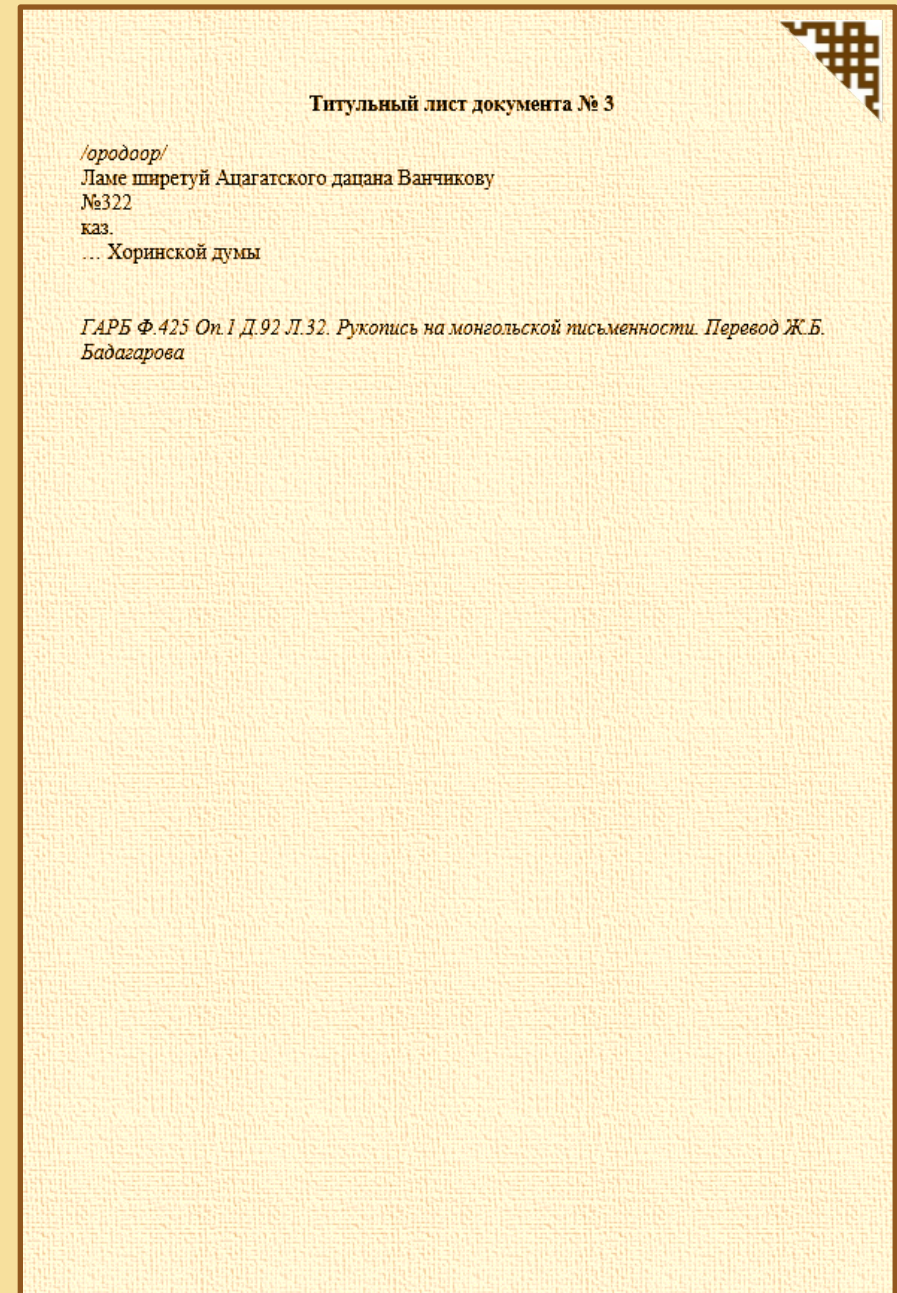
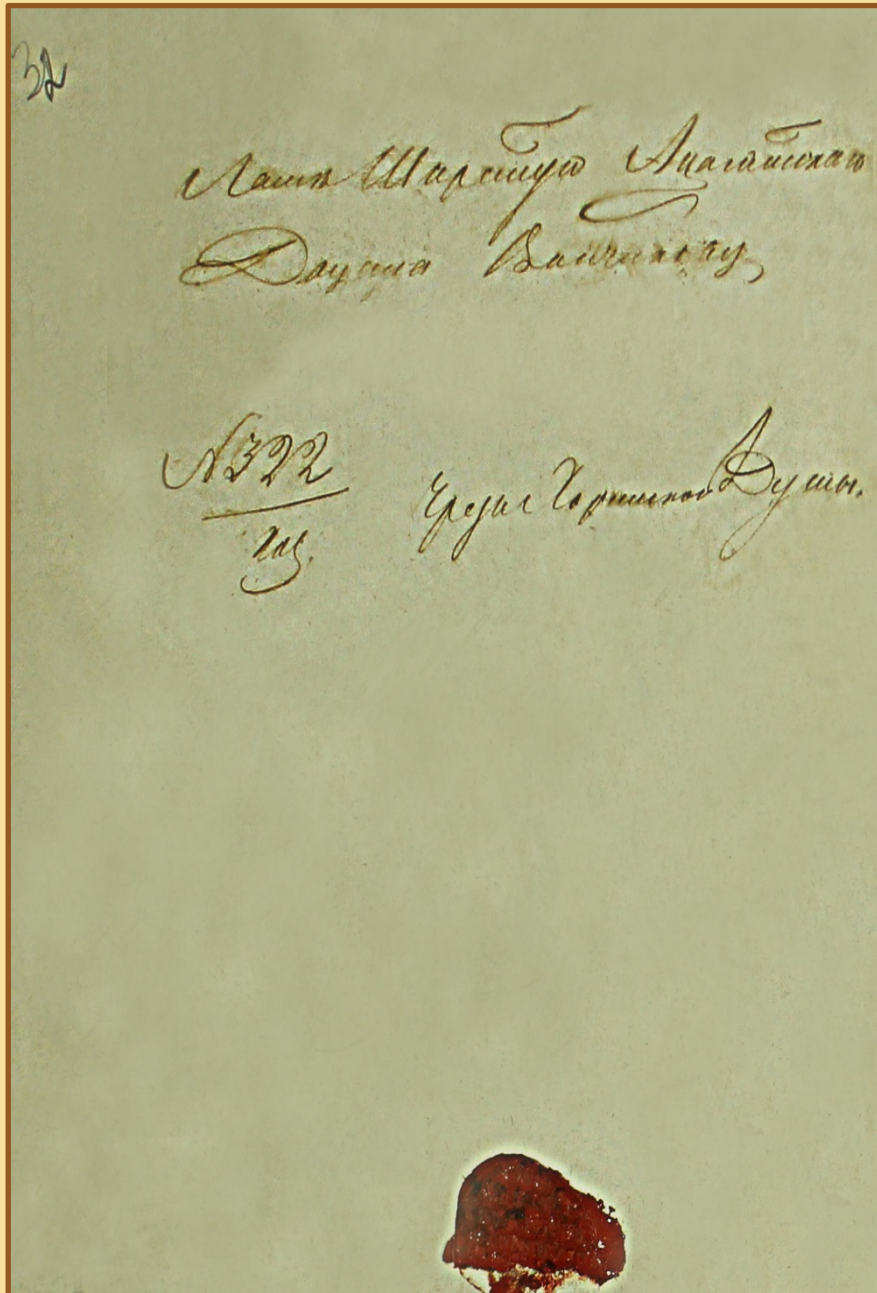
баталалгын тулада нэхэгдэн мүнгэнһөө өөрын дасангай 6 штат ламанар бүрһөө Шэтэ хүртэр эльгээхэ эльгээлтын мүнгэтэй 25-5 мүнгэн сагаанаар нэхэжэ абаад, нааша намда удааралгүй гушаатагай. Зүгөөр дарамал баталалгань ноён сэрэгэй губернаторай ородой оронһоо морилжо ерэн хойно хүлэгдэнэ.

Бандида хамба Ешижамсын

Үүнэй харюуе мүн оной декабрин 30-нда 58 тоогоор 150 мү хамжуулан хүргэбэ

ГАРБ Ф.425 Оп.1 Д.92 Л.31 об. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

27 об

Handwritten Mongolian script in vertical columns, reading from right to left. The text is dense and covers most of the page area.

Продолжение документа № 4

1-дүгээр, дээрхи дипломыг шэрээтэ бүридэ гушаажа үгөөд, ноён Зүүн Сибирийн генерал губернаторай нэхэжэ айлдаһан сагаанаар 28 түх. 50 мунгэ болон түүнийе Эрхүү хүртэр эльгээхэ эльгээлтын 28 мунгэ хахадтай намда эльгээтэгэй.

2-дугаар, мүнөө лама хубсаһа үмдэжэ ябаад, шажанай штатнарай списокэндэ үлэ ороһон ламанарыг кара мэдэлдэ оруулхын тула хабаата шийдхэбэри хэхын тэдэнэй нэрын спискые намда гушаатагай. Зүгөөр Эрхүү губернидэ байгшада илгатагай.

мүн оной
сентябрийн
15-нда 44
тоотоор
үлүү
ламанар
үгын
хүргэлтэ
бэшгэлдэ

Түүнтэй хамта танда мэдээсэхэ ушар, шажанай тогтоолой 15-дугаар зүйлэй ёһоор бэшэ штат ламанарай спискын ёһоор гэршэлгыг бэлдэһэнэй эсэстэ хабаатанарта гушаажа үгэхын тулада танда тусгаараар эльгээхэб гэнэ. Тэрэ тула ноён сэрэгэй губернаторай февралын 28 үдэрэй 331 тоото зарлигыг хүлээгээд, үүнтэй хамта тэдэнийе дэбшүүлэгшэһээ эльгээгдэһэн нэгэ дипломыг танда гушаажа үгэбэ. Үүнһээ хойшо шажанай тогтоолой ёһоор гуримшалан, хянамжатайгаар байтагай. Зүгөөр штатнаа үлдэһэн ламанарыг энэ зарлигай ёһоор кара мэдэлдэ үгэтэгэй. Дипломой тулада Главна управлениян хангнаа гараһан мүнгэнһөө өөрын хубитыг областной доро хүртэр эльгээхэ эльгээлтын мүнгэтэй мүнөө намда гушаатагай. Бэшэ штатнарай гэршэлгыг ноён сэрэгэй губернатор хүлээгдэһэнэй эсэстэ танда тусгаар зарлигтай эльгээжэ хабаатанарта гушаажа үгэхыг захирнаб. Лама хубсаһа үмдэжэ ябаад, штатай тоондо эсэ ороһон

ГАРБ. Ф. 425. Оп. 1. Д. 92. Л. 27 об. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

28

Handwritten Mongolian script in vertical columns, likely a list or record. The text is written in a cursive style and is arranged in several columns, with some lines starting with a small circle or dot. The script is dense and fills most of the page.

29

Продолжение документа № 4

ламанарые хабаата шийдхэбэри хэхын тула нэрын спискые нааша тусаатагай. Ахамадта хүргэгдэхэ ёһотой байна.

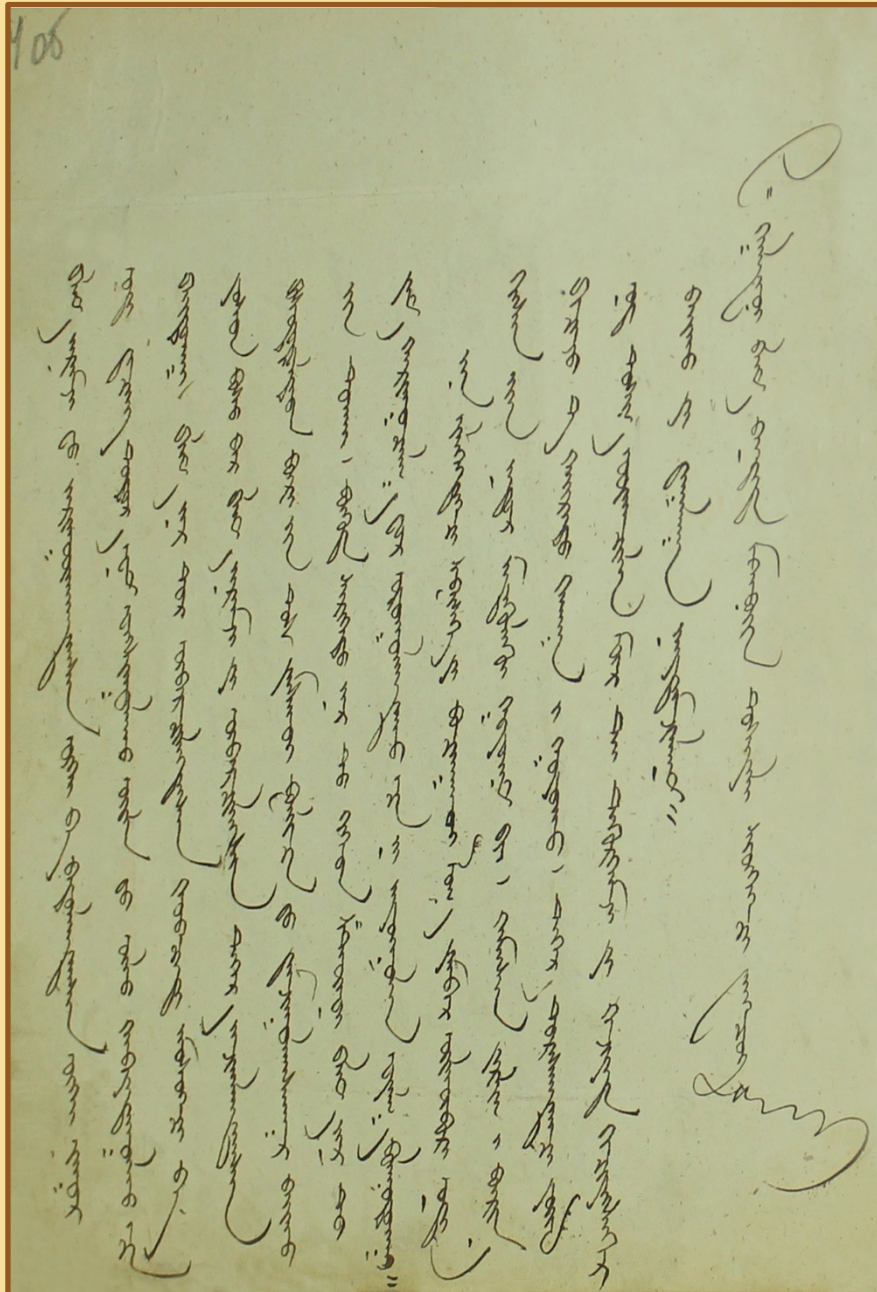
Бандида хамба Ешижамсын

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.92. Л.28. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

Продолжение документа № 5

лама нэрэмжэдэ арюудхагдаһангүй ба баталагдаһангүй нюурнууд дасан соо ном уншуулха үйлэдэ үлэ хабаадуулхаһаа байтагай ламанарта өөршлэгдэһэн хубсадые үмдэгшэ ба ёһон бусаар лама нэрэмжые өөршлэһэн дээрэ ажаглагдаһан бусатүрэлтэд бүрин тус земскэ полицидэ дамжуулһаар байхын тухай бүгэдэ шэрээтэнэртэ тнигээд штатна ламанарта зэмэ харюусалгада оруулагдахаһаань айлан уялга болготой.

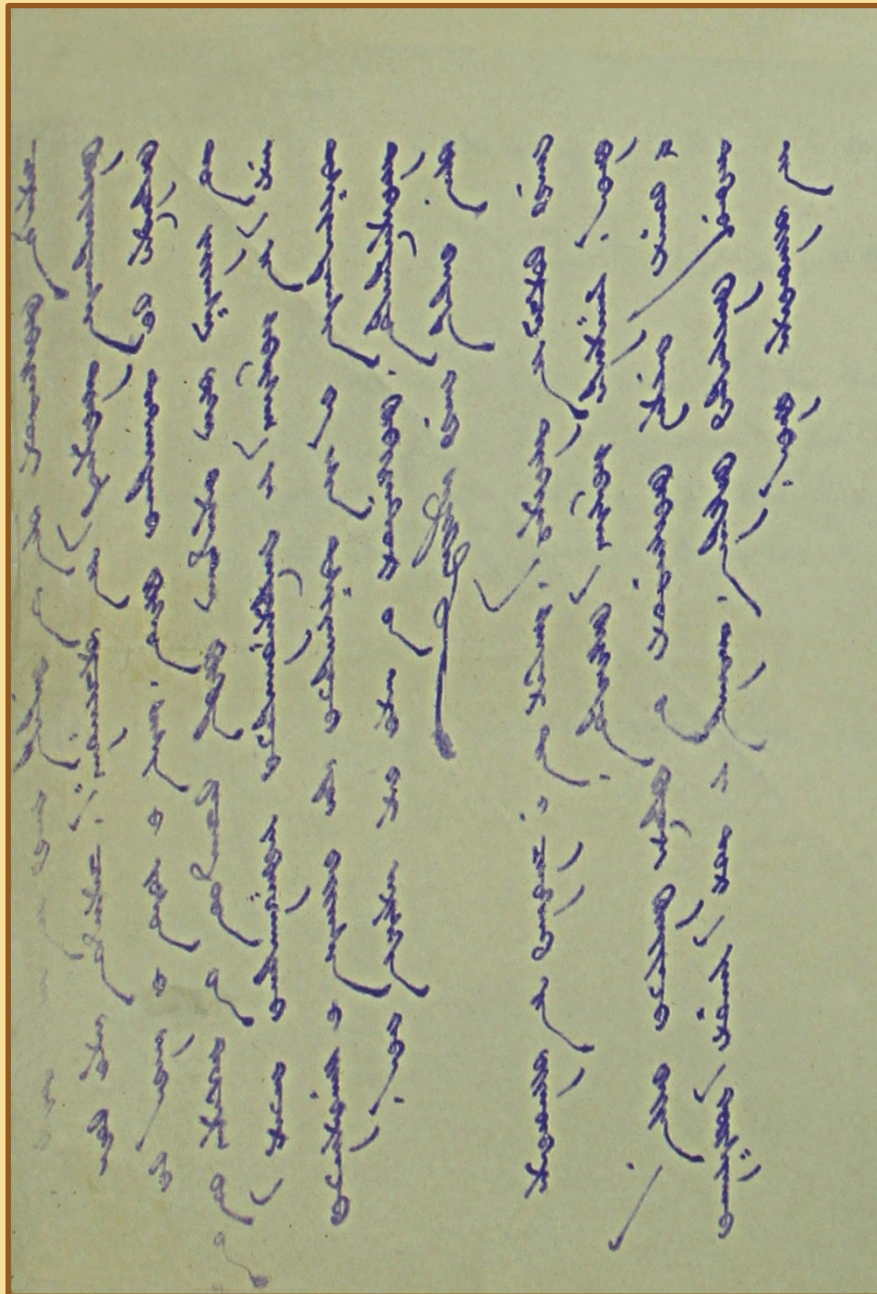
Энэ эльгээгдэгшэ спэйские бусаахатай ямар үйлэдбэринүүдые хэһэнэ намда мэдүүлхые гуйнамби гэһэн зарлигые бүринээ бэшэжэ та хайрата хаанне гуйха:

дээрэ дурсагдагша зүйлиүүд тушаа удхашалан мүртэй дүүргэмжые хэзээдэ хэшэһээр байхые даалган найдамжалнам.

Главна лама бандида хамбын тушаалые шийдхэгшэ Ванчигай

ГАРБ. Ф.425. Оп.1 Д.2. Л.4 об. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

№ 6

Телеграмма Военного губернатора Забайкальской области Пандито Хамбо
ламе о призыве бурят на тыловые работы

30 сентября 1916 г.

Сэрэгэй губернатор ноёнһоо Бандида хамбын нэрэ дээрэ хүлээгдэһэн телеграммын оршуулга: сэрэгэй арадахи хүдэлмэридэ тагагдаха бүгөөд шажанай ёһоной албада тон зайлашагүй хэрэгтэй бүгэдэ дасангуудай хубарагуудай нэрын спэйсьхые хамтаруулагдажа ябуулагдаха газарта тушаагдаһан ба энэ тушаагдажа үды байһанай заабарилжа телеграмдагты.

Губернаторай нэрээр Нарышкин гэбэ. Ноён Бандида хамба Этигэлэй.

Хамба Доржын телеграмма. Санаартаниие сүлөөлхын үйлэдбэри болобо. Яаралтай спэйсьхэ хүргэгты.

2-дугаар (хоёрдохёор), генерал губернаторай бодомжо хүлээжэ байна. Түүнэй хүлээгдэхэ хүрэтэр телеграммые гүр зуура хойшолхын үйлэдбэри болобо.

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.77. Л.1. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагарова

Handwritten text in Cyrillic script, likely a list or account, written in a cursive hand.

13

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a signature or a specific entry.

Large handwritten signature or flourish in Cyrillic script.

Main body of handwritten text in Cyrillic script, consisting of several lines of cursive writing.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a signature or a specific entry.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a signature or a specific entry.

Handwritten text in Cyrillic script, possibly a signature or a specific entry.

1946

№ 7

Письмо Общебурятского комитета от 15 июня 1917 г. № 156 о нуждах
Петроградского лазарета

15 июня 1917 г.

Сэрэгэй тус бадар хуряаха бүгэдэ буряадай бүлгэмэй правлени

1917 оной июнин 15-най үдэр

тоо 156

Асагадай дасангуудай шэрээтэ ламахайнар ба дид ламанартайда

Манай бүлгэмэй жасада зонһоо жэшэгдэһэн мүнгэнэй орошо бага болоһоной шалтаганаар бүлгэмэй жасань огто зөөригүй болобо. Петроградай лазарет зөөригүй боложо ядаралтай болохо саг ерэбэ. Тэрэ тула мүнөө урдын волостьнуудһаа ерэхэ мүнгэнэй мэдээе үүнтэй хабсаргажа, эдэгээр мүнгэдые ёһотой газарһаа суглуулжа нааша эльгээгдэхын тухайда бээер дүтын нютагуудта морилжо, зондо ушарые ухуулан, бүхы гүрэнэй хэрэгтэ хабаатай гүһаламжа үзүүлжэ байһан Петроградай лазарэдые саашада һайн зоригто хэрэгээ үргэлжэлэн ябуулжа байһын арга олгохые хэшээнгылэн гуйнамди.

Правлениин членүүд
Түдүбдоржи
Сүндэбүн

Июнин 23-нда хүлэбэ

Энэ бүлгэмэй членүүд Дашипэл Бүнчүн Дэмбэрэлэй, Жамбал Ошоройнорһоо байгша оной членэй оруулалтын 33 гүхэриг абажа эльгээхые гуйнамди.

*ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.77. Л.23. Рукотись на монгольской письменности. Перевод
Ж.Б. Бадагарова*

Продолжение документа № 7

		1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6	7	8		1	2	3	4	5		1		
		Сэлэнгэ	Сүхэ	Орхон	Саргүл Армагтай	Захалийн	Хувира бүрхдэг	Сэлэнгэ аймагтай	Баян-Харгалан	Сүрхэн	Говьсүмбэр	Хөвдүүдэй	Говьсүмбэр	Ховд	Ховд	Ховд	Ховд	Сүхэ	Архангай	Ховд бүрхдэг	Орхон	Ховд	Архангай	Баян-Харгалан	Баян-Харгалан	
Урда жэлүүдэй дугуу мүнгэн	1917 оной январин 20-нд тоологдожо байсан	түх	868	1809	1343	5665	-	-	9686	1383	791	2939	3002	2433	495	11470	-	29436	2001	-	1382	2078	1091	6554	2087	2087
		мүн	-	91	77	17	-	-	95	15	50	3	84	49	73	50	-	24	-	-	98	82	87	67	98	98
	түүнээ орофон	түх	392	100	529	357	-	-	1379	-	450	1318	156	737	-	25	-	4071	2000	-	1224	187	71	3483	1463	1463
		мүн	62	-	43	50	-	-	58	-	-	60	48	-	-	50	-	8	1	-	55	84	23	62	-	-
	баяда үлдэгдэн	түх	475	1709	814	5307	-	-	8307	1383	341	1620	1437	1696	415	10445	-	17365	1	-	158	1810	1020	3071	624	624
		мүн	35	91	34	67	-	-	28	15	50	43	36	49	73	-	-	16	-	-	43	98	64	5	98	98
1917 оной январин 30-нд шуулганаар жэжэгдэсэн мүнгэн	тоологдожо байсан	түх	1297	1524	1679	1376	1476	687	8034	672	412	720	1489	1056	705	2068	642	7767	2790	2703	530	389	438	6851	2018	2018
		мүн	80	-	90	90	60	60	-	30	80	-	80	-	60	20	90	60	-	60	40	90	-	10	70	70
	түүнээ орофон	түх	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		мүн	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	баяда үлдэгдэн	түх	1297	1524	1671	1376	1476	687	8034	672	412	720	1489	1056	705	2068	642	7767	2790	2703	530	389	438	6851	2018	2018
		мүн	80	-	90	10	60	60	-	30	80	-	80	-	60	20	90	60	-	60	40	90	-	10	70	70
дүн хамга	түх	1773	3233	2486	6683	1476	687	16341	2055	754	2340	2927	2752	1121	12513	642	25132	2791	2703	688	2280	1458	9922	2643	2643	
	мүн	15	91	24	77	60	60	27	45	30	43	16	49	33	20	90	76	-	60	83	8	64	15	68	68	

Правлениин членүүд
Сүндүбүн

ГАРБ. Ф.425. Оп.1. Д.77. Л.23 об. Рукопись на монгольской письменности. Перевод Ж.Б. Бадагаров